

ENES PELIDIJA

(Sarajevo)

O UČEŠĆU BOSANACA U TURSKO-PERSIJSKOM RATU 1727. GODINE

Pored brojnih studija, članaka i priloga, pojedinih periodi prošlosti Bosne i Hercegovine su i do sada nedovoljno obrađeni. Naročito se to odnosi na vrijeme osmanske uprave, kao što je npr. period između 1718. i 1736. godine. U tom vremenu bilo je više interesantnih događaja koji su imali dalekosežne posljedice u koje spada i učešće Bosanaca u tursko-persijskom ratu 1727. godine. O tome su pisali pojedini jugoslavenski historičari i orijentalisti, istina samo u okviru konteksta izlaganja svojih glavnih tema. Radovi fra Mije Batinića,¹ Safvetbega Bašagića,² Milana Preloga,³ Hamdije Kreševljakovića,⁴ Adema Handžića⁵ i Avde Sućeske⁶ sadrže određene podatke i o tom ratovanju. Više podataka nalazi se u *Ljetopisu* fra Nikole Lašvanina,⁷ kao i u *Istoriji Bosne* (Tarihi diyari Bosna) Salih Sidki Hadžihuseinovića (Muvekit).⁸

Za razliku od jugoslavenskih historičara koji, pišući o tursko-persijskom ratu 1727. godine, izričito spominju i učešće Bosanaca u tome ratu,

- 1 Fra Mijo Vjencislav Batinić, *Djelovanje Franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka*, provincija (1700-1835), sv.III, U Zagrebu 1887. (dalje: M.Batinić, *Djelovanje Franjevaca*).
- 2 Safvet beg Bašagić-Redžepašić (Mirza Safvet), *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine* (od g. 1463-1850), Sarajevo 1900. (dalje: S.Bašagić, *Kratka uputa*; isti, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, Sarajevo 1986.); (dalje: S. Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci*).
- 3 Milan Prelog, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vlade*, I dio (1463-1739), Sarajevo 1912. (dalje: M.Prelog, *Povijest Bosne*).
- 4 Hamdija Kreševljaković, *Bitka pod Banjom Lukom 4. VIII 1737*, Sarajevo 1936. (dalje: H.Kreševljaković, *Bitka pod Banjom Lukom*); isti, *Bosanski pašaluk u XVIII stoljeću*, Istorija naroda Jugoslavije od početka XVI do kraja XVIII veka, knjiga druga, Beograd 1960. (dalje: H.Kreševljaković, *Istorija II*).
- 5 Adem Handžić, "Bosanski namjesnik Hekim-oglu Ali paša "Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslavenskih naroda pod turskom vladavinom", V, 1954-55, Sarajevo 1955. (dalje: A. Handžić, "Bosanski namjesnik Hekim-oglu Ali paša").
- 6 Avdo Sućeska, *Ajani*, prilog izučavanju lokalne vlasti u našim zemljama za vrijeme Turaka, Naučno društvo SR Bosne i Hercegovine, Djela, knj. XXII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knj. 14, Sarajevo 1965. (dalje: A.Sućeska, *Ajani*); isti, "Seljačke bune u Bosni u XVII i XVIII stoljeću", *Godišnjak Društva historičara Bosne i Hercegovine*, god. XVII, 1966-1967, Sarajevo 1969. (dalje: A.Sućeska, "Seljačke bune").
- 7 Fra Nikola Lašvanin, *Ljetopis*, Sarajevo 1981. (dalje: N.Lašvanin, *Ljetopis*).
- 8 Salih Sidki Hadžihuseinović-Muvekit, *Tarih-i Diyari Bosna*, Istorija Bosne od XV do XIX stoljeća, knj. II (1683-1800), (1047-1215 po Hidžri), Gazi Husrevbegova biblioteka u Sarajevu, (dalje: Muvekit, *Istorija Bosne*).

turski povjesničari se na to uopšte ne osvrću. Tako u njihovim radovima nema podataka ni koliko je npr. vojnika učestvovalo iz drugih ejaleta u tom ratu.⁹ Učešće Bosanaca ne spominje ni Joseph von Hammer u svojoj *Historiji Turskog (Osmanskog) Carstva*,¹⁰ kao ni Ismail Hami Danişmend u hronologiji osmanske istorije.¹¹ Imajući u vidu sve naprijed rečeno, u ovom radu će biti prikazano učešće Bosanaca u spomenutom ratu na osnovu literature i službenih osmanskih izvora.

Poslije zaključivanja mirovnog ugovora u Požarevcu 21. jula 1718. godine između Porte s jedne, te Austrije i Mletačke Republike s druge strane, za stanovništvo evropskog dijela Osmanskog Carstva nastupio je relativno dugi period mira. Kod svih sultanovih podanika osjećalo se popuštanje napetosti koja je u nedavnoj prošlosti bila stalno prisutna. To je spokojstvo djelimično dolazilo i iz Carigrada u kome su najveći velikodostojnici, predvođeni velikim vezirom Damad Ibrahim pašom, smatrali da je nastupilo vrijeme kada treba potisnuti u stranu sve nevolje i predati se svakodnevnim uživanjima.¹² Međutim, sudbina velesila toga vremena, kakvo je bilo Osmansko Carstvo, nametala je potrebu stalnih ratovanja sa nekom od susjednih zemalja. Zbog toga su namjere velikog vezira da živi u miru i uživa u ovozemaljskim blagodatima bile samo želje, dok mu je realna stvarnost nametala stalne brige.

U to vrijeme, Rusija, koja je porazom na rijeci Prut djelimično zaustavljena u svojim osvajačkim pohodima prema evropskim dijelovima Osmanskog Carstva, kao i u područje Crnog mora, okrenula se prema području Kaspijskog jezera. Ne nailazeći na očekivanu podršku i zaštitu od Persije, ugrožene državnice na tim područjima obratile su se za pomoć Porti. Zbog toga, dvadesetih godina XVIII stoljeća između Porte i Rusije izbijaju političke zategnutosti, koje su nagovještavale skoro ratno stanje. Rukovodeći se ličnim interesima, obje imperije se, međutim, uskoro međusobno sporazumijevaju o podjeli spornih teritorija. Rusija je dobila pravo na zakavkaske zemlje uz Kaspijsko jezero sa Bakuom, a Osmansko Carstvo zadržalo je teritorije zapadno od jezera.¹³ Ta relativno brza i laka pogodba između Carigrada i Petrograda bila je u dobroj mjeri uslovljena i unutrašnjim trzavicama koje su potresale persijsku državu, koja je i sama imala velikog interesa za te oblasti.

Tih godina je na persijski prijesto nasilnim putem došao Eşref şah Afgani. On je za kratko vrijeme prekinuo višestoljetnu vladavinu šahova iz di-

9 Prof. Ismail Hakki Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, IV. Cilt, I. Bölüm, 3 Baskı, Ankara 1982. (dalje: I.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*); Yılmaz Öztuna, *Osmanlı devleti tarihi*, birinci cild, İstanbul 1986. (dalje: Y. Öztuna, *Osmanlı devleti*); Mustafa Nuri paşa, *Netayic ül - vukuat kurumlari ve örgütleriyle Osmanlı tarihi*, cild III-IV, za štampu pripremio prof. Dr. Neşet Çagatay, Ankara 1987. (dalje: M.Nuri paşa, *Netayic*).

10 Joseph von Hammer, *Historija Turskog (Osmanskog) Carstva*, knj. 3, Zagreb 1979, preveo Nerkez Smailagić, (dalje: J.v.Hammer, *Historija*).

11 Ismail Hami Danişmend, *Izahli osmanlı tarihi kronolojisi*, 4, İstanbul 1972. (dalje: I.Danişmend, *Izahli*)

12 Radovan Samardžić, *Srbi u Turskom Carstvu 1718-1737.*, Istorija srpskog naroda, Srbi u XVIII veku, četvrta knjiga, prvi tom, Beograd 1986. (dalje: R.Samardžić, *Srbi u Turskom Carstvu*), 91.

13 Vasilj Popović, *Istočno pitanje*, drugo izdanje, Sarajevo 1965, 81; I.Danişmend, *Izahli*, 15.

nastije Safavida.¹⁴ Pošto je učvrstio svoju vlast, sa vojskom je zauzeo dotadašnje osmanske pokrajine Sultaniju, Zindžar, Tarem i Ebher.¹⁵ Ne zadovoljavajući se postignutim, Ešref šah je od sultana zatražio i druge sporne teritorije koje su po njemu još od ranije trebale pripasti Persiji. Uz to se proglasio i drugim halifom, titulom koju su do tada poslije osvajanja Egipta imali samo osmanski sultani.¹⁶ Tako krupni problemi jedino su se mogli riješiti na bojnopolju. Zbog toga i dolazi do rata 29. juna 1724. godine pošto je osmanska vojska pristupila opsjedanju, a zatim i osvajanju Hamadana. Krajem septembra iste godine osmanski vojnici su zauzeli i Erevan. Osvajanje Erevana ubrzalo je predaju Osmanlijama još nekoliko većih mjesta kao što su Nuhavend i Ulukerd. U zadnjim mjesecima 1724. godine namjesnik Vana, serasker Abdulah paša Čuprić, planirao je osvojiti i Tebriz. Zbog zimskog perioda, plan je odgođen za povoljniji trenutak. Ovaj grad osvojen je tek 1. avgusta 1725. godine.¹⁷ U svim tim borbama učestvovao je i Hekim oglu Ali paša, budući bosanski namjesnik. Zbog zasluga koje je stekao u dotadašnjim borbama, Porta mu je u oktobru 1725. godine dodijelila zvanje vezira. Kada se u julu 1726. godine razbolio serasker Abdulah paša, zamijenio ga je Ali paša kao dotadašnji zapovjednik istočnog fronta i muhafiz Tebriza. U narednim mjesecima on je veoma uspješno ratovao protiv persijske vojske. Naročito mu je bila zapažena pobjeda kod Senavenda.¹⁸

Sa velikim ljudskim gubicima na obje strane, rat se vodio bespoštedno. Zbog toga je Porta početkom 1727. godine bila prisiljena da popuni svoje prorijeđene redove, mobilisući ljudstvo iz evropskog dijela Carstva. Iz Carigrada je tih dana poslato sandžakbezima Hercegovine, Klisa, Dukađina, Elbasana, Valone, Janjine i Čustendila pismo kojim se naređuje mobilizacija sposobnih boraca iz spomenutih sandžaka za rat protiv Persije.¹⁹ Naređenje da mobilise 4000 vojnika iz hercegovačkog i kliškog sandžaka dobio je i bosanski valija Abdulah paša.²⁰ Pored običnih vojnika - nefera, bio je dužan da mobilise i najspособnije oficire koje će na persijsko-tursko ratište dovesti hercegovački i kliški sandžakbezi Ahmed-paša i sin mu Rustem-beg Rustem-pašić. Oni su bili dužni da se kod Hamadana i Isfahana stave pod neposrednu komandu bagdaskog valije seraskera Ahmed-paše.²¹

14 Jedna od najpoznatijih dinastija čiji vladari su upravljali Perzijom od 1502-1736. godine, vidi: Filip Hiti, *Istorija Arapa*, Sarajevo 1988, 632.

15 Muvekit, *Istorija Bosne*, 126.

16 A.Handžić, "*Bosanski namjesnik Hekim oglu Ali paša*", 139.

17 J.v.Hammer, *Historija*, 129, 130

18 H.Handžić, "*Bosanski namjesnik Hekim oglu Ali paša*", 139

19 Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Mühimme defteri, fotokopije i regesta iz *Başbakanlık arşivi*, Istanbul (dalje: ANU BiH, BBAI, M.d., f.r.) 53, inv. br. 139/VI 54 114, dokument se nalazi u defteru pisanom krajem redžepa 1139. (22.II-4.III 1727).

20 Muvekit i S.Bašagić navode da je u to vrijeme bosanski namjesnik bio Topal Osman paša, što se sa korištenim dokumentima u ovom radu ne slaže. Međutim, svjedok toga vremena, Nikola Lašvanin navodi kao i dokumenti da je bosanski valija u vrijeme mobilizacije vojnika i oficira u osmansku vojsku sa teritorije Bosanskog ejaleta bio Abdulah Muhsin zade. On je na tom položaju bio i prije i poslije navedene godine (1720, 1732, 1740, 1747.).

21 ANU BiH, BBAI, M.d. 53, inv. br. 139/VI 54 109/2, dokument se nalazi u defteru pisanom koncem džumada'l - ula 1139. (14 - 24. I 1727.) f.r.

Tako je poslije nepunih deset godina relativnog mira, u Bosanskom ejaletu ponovo došlo do vojne mobilizacije.²² U februaru 1727. godine bosanskom valiji je sa Porte stiglo novo naređenje. Ovog puta, pored požurivanja izvršenja ranije, dobivenog zadatka, daje mu se i puna sloboda u pogledu načina mobilisanja 4.000 vojnika i odabira najsposobnijih oficira. Posebno se naglašava da svi koji budu popisani za rat: "treba da su probrani strijelci s puškom, da su hrabri i jaki, te da se mobilišu između najboljih junaka Bosne." U istoj zapovijedi se naglašava da je po Portinom izaslaniku iz glavne carske blagajne poslato i 200.660,5 groša. Navedeni novčani iznos, po mišljenju ljudi iz Carigrada, bio je dovoljan ne samo za plate, nego i za ishranu, oružje, opremu i ostalo što je potrebno za prikupljene čete. Želeći izbjeći nesporazume oko plata, Porta naglašava da se svakom vojniku koji je do tada imao godišnju platu u visini 12 groša, poveća redovna nadoknada za još tri groša, te da se na ime bakšiša dá još po deset groša. Zbog ratnog stanja i odlaska na front predloženo je da im se unaprijed dá po 30 groša. Pored novca, predviđeno je da o državnom trošku dobiju po jedan veći i manji šator, kao i potrebno posude i hranu. Kada se izvrše sva naređenja, valija je bio dužan da obavijesti vladu u Carigradu kojim putem i preko kojih skela će se kretati mobilisana vojska iz Bosanskog ejalata. Ovo obavještenje bilo je potrebno kako bi Porta na vrijeme obezbijedila 200 tovarnih konja za prevoz opreme. Na kraju zapovijedi naređuje se da na cijelom putu kroz sva naseljena mjesta vojnici i oficiri ni od koga ne smiju ništa besplatno uzeti, niti ni jednom sultanovom podaniku nanijeti štetu i nepravdu.²³

Početak 1727. godine iz Carigrada su za hercegovačkog sandžakbega Ahmed-pašu i Portinog izaslanika (mubašira) kapidžibašu Hasana stigla nova uputstva. U njima je ponovljena ranija obavijest i dopunjena novom naredbom da se oficiri i vojnici iz Bosanskog ejaleta stave pod neposrednu komandu bagdaskog valije seraskera Ahmed paše na frontu oko Hamadana i Isfahana. Pored sakupljenih 4.000 vojnika, Ahmed-paša i Rustem-beg Rustempašić bili su dužni da povedu i cjelokupnu oružanu pratnju. Prema novim instrukcijama, mobilisana vojska iz Bosanskog ejaleta trebala je da kopnenim putem ide do Galipolja, a odatle do solunske luke. Tu će ih sačekati četiri ratne galije koje primaju po 675 ljudi, kao i trgovačke lađe u kojima može biti smješteno i do 1.200 vojnika. Svu brigu oko brodova i prevoza, kako se navodi, preuće po jedan carski kapidžibaša i pomorski kapetan. Iz Soluna, zajedno sa prispjelom vojskom iz drugih sandžaka evropskog dijela Carstva, brodovi će dovesti vojsku do luke Iskenderun. Oružana sila iz Bosanskog ejaleta je bila dužna, po iskrcavanju, zajedno sa carskim kapidžibašom, izaslanikom Hasanom i sandžakbezima Ahmed-pašom i Rustem-begom da se pridruži glavnini osmanske vojske i stavi pod neposrednu komandu seraskera Ahmed-paše. Uбудuće bili su dužni da bespogovorno izvršavaju sva seraskerova naređenja.²⁴

22 S.Bašagić, *Kratka uputa*, 93; H.Kreševljaković, *Istorija II*, 1238.

23 ANU BiH, BBAI, Maliye defteri I, inv. br. 114, 2953/55-2 19. džumada'l - ula 1139. (12. II 1727.) f.r.

24 Isto, M.d. 53, inv. br. 139/VI 54 114, početkom redžepa 1139. (22.II - 4.III 1727.) f.r.

Desetak dana kasnije, hercegovačkom sandžakbegu je stiglo novo naređenje. U njemu se još jednom zapovijeda da sa sobom povede cjelokupnu oružanu pratnju. Zatim se ponavlja pravac kojim će vojska iz Bosanskog ejaleta ići do glavnog zbornog mjesta kod Hamadana i Isfahana. Kao rok za izvršavanje svih dobivenih naređenja daje se kraj maja (početak ševvala). Fermane slične sadržine tih dana dobili su i sandžakbezi Valone, Dukadina, Janjine i drugih sandžaka.²⁵

Postupajući po dobivenim uputstvima, Ahmed-paša i sin mu Rustembeg već su 8. marta pristupili mobilizaciji vojske.²⁶ Odabir najboljih oficira i za novac prikupljanje najsposobnijih vojnika tekao je bez poteškoća. Svi mobilisani i za rat uzeti vojnici i oficiri su dolazili na Travničko polje kao zbornom mjesto. Nepun mjesec dana kasnije, kako u svom *Ljetopisu* navodi fra Nikola Lašvanin, uspješno je završena započeta mobilizacija. Već 2. aprila 1727. godine sa Travničkog polja sva oružana sila, predvođena oficirima i spomenutim sandžakbezima, pošla je na front.²⁷

I dok je više autora u svojim radovima spominjalo da je iz Bosanskog ejaleta ovom prilikom prema Persiji pošlo 4.000 ljudi, dotle je Safvet-beg Bašagić, pozivajući se na jedan mahzar naveo da je u tom pohodu učestvovalo i 5.000 spahija.²⁸ Međutim, dokumenta iz toga vremena govore da je u rat zaista pošlo 4.000 vojnika, ne računajući niže i više oficire, kao i cjelokupnu oružanu pratnju dvojice sandžakbegova. Imajući sve to u vidu, smatram da je najbliži podatak o učešću u tursko-persijskom ratu 5.200 ljudi iz Bosanskog ejaleta.²⁹ Za razliku od mobilisanja i prikupljanja na zbornom mjesto, koje je prošlo bez ikakvog incidenta, polazak vojske obilježen je pobunom. Mnogi vojnici zatražili su veće novčane nadoknade od dobivenih 30 groša koliko su primili na ime šestomjesečne plate (15) i bakšiša (15). Svoj zahtjev su temeljili na vijestima da su vojnici u drugim sandžacima van teritorije Bosanskog ejaleta za ovaj pohod dobili daleko višu novčanu nadoknadu. Koliko su bili spremni na sve samo da dobiju više novca, pokazuje i sljedeći primjer. Ne prihvatajući njihove zahtjeve o većoj novčanoj nadoknadi, razljućeni neferi su pošli prema šatoru bosanskog valije Abdulah-paše s namjerom da od njega neposredno dobiju odgovor. Ne zatekavši ga, razljučena vojna masa sabljama i noževima raskomadala je šator.³⁰ O tome je bila obaviještena i Porta koja šalje zapovijed Ahmed-paši, kao najodgovornijoj osobi, da što prije, ne birajući sredstva, uguši započetu pobunu. Vlada iz Carigrada se plašila da i u drugim sandžacima ne dođe do sličnih incidenata, što bi poremetilo dotadašnje vojne planove. Takođe je hercegovačkom sandžakbegu zapovijedeno da što prije sa mobilisanom vojskom pođe na glavno zbornom

25 Isto, M.d. 53, inv. br. 139/VI, sredinom redžepa 1139. (4-14. III 1727.)f.r.

26 N.Lašvanin, *Ljetopis*, 171; M.Batinić, *Djelovanje Franjevaca*, 43.

27 N.Lašvanin, *Ljetopis*, 171; M.Batinić, *Djelovanje Franjevaca*, 43; Muvekit, *Istorija Bosne*, 126; S.Bašagić, *Kratka uputa*, 93; M.Prelog, *Povijest Bosne*, 122.

28 S.Bašagić, *Kratka uputa*, 93.

29 H.Kreševljaković, *Istorija II*, 1238; A.Sučeska, *Ajari*, 182.

30 N.Lašvanin, *Ljetopis*, 171; M.Batinić, *Djelovanje Franjevaca*, 43.

mjesto.³¹ Ako se i prihvati 2. april kao datum kada je bosanska vojska krenula iz Travničkog polja, kako to navodi Lašvanin i drugi autori, činjenica je da se veoma sporo kretala i da je tek početkom juna napustila teritoriju ejaleta. Krećući se polako kroz mnoga naseljena mjesta, i pored izričite Portine zapovijedi da ne čini nikakve nezakonitosti, oficiri i neferi se nisu pridržavali toga naređenja. Naročito je to osjećala nezaštićena raja kojoj "idući, težak zulum činjahu".³²

Izgleda da su poteškoće, nedisciplinarnost i nepridržavanje zadatih rokova za odlazak na glavno tursko-persijsko ratište bili prisutni i u drugim sandžacima iz kojih su vojnici bili predviđeni da idu u rat. Iz Carigrada je sandžakbegu Ahmed-paši stiglo novo naređenje da požuri sa dolaskom njegovih četa u solunsku luku, odakle će brodovima biti prebačene u Iskenderun.³³ U to je vrijeme valija Soluna bio Redžep-paša, potomak ugledne begovske porodice iz Ljubinja.³⁵ Kada je bosanska vojska stigla u Solun, čekale su je pripremljene lađe i brodovi. Bez ikakvih poteškoća, u predviđenom roku, prebačena je do Iskenderuna. Odatle su čete nastavile put prema Hamadanu i Isfahanu, gdje se nalazio serasker cijelog vojnog poduhvata, bagdadski valija Ahmed-paša.³⁵ O dolasku vojske iz Bosanskog ejaleta bio je odmah obaviješten glavnom komandujući. Uz već prikupljenih 50 000 vojnika, dolazak bosanskih četa predstavljao je značajno pojačanje. Bosanska vojska je odmah raspoređena u osamdeset bajraka. Što se tiče novčane nadoknade, kao i živežnih namirnica, rečeno je da su sva potrebna primanja dobili kod kuće od bosanskog valije Abdulah-paše.³⁶

U narednim danima i sedmicama vođene su neprekidne borbe duž čitavog fronta. Jedan od značajnijih pobjeda koju je osmanska vojska izvojevala nad Persijancima bila je bitka kod Isfahana, vođena 19. avgusta 1727. godine.³⁷ U svim tim borbama učestvovali su vojnici pod komandom svojih zapovjednika iz Bosanskog ejaleta. Njihova hrabrost, pronicljivost u donošenju vojnih odluka u toku samih borbi, kao i disciplina, pribavili su im zaslužen priznanje kod svih prisutnih. Vidjevši da se ne može uspješno suprotstaviti bolje organizovanijoj osmanskoj vojsci, persijski šah Ešref Afgani bio je prisiljen da sultanu Ahmedu III (1703-1730) ponudi mirovne pregovore. Kao što je u sličnim prilikama bilo uobičajeno, pregovori zaraćenih strana su vođeni dugo, sa željom da svaka strana za sebe dobije maksimum koristi. Pošto su Persijanci bili u nepovoljnijoj situaciji, morali su pristati na gubitak velikih teritorija koje su do izbijanja rata bile u njihovom posjedu. Utvrdivši sve tačke dogovora, kod Hamadana je 3. oktobra 1727. godine potpisan mirovni

31 ANU BiH, BBAI, M.d. 53, inv. br. 139/VI, 54 116/1, sredinom ramazana 1139. (2-12.IV 1727.) f.r.

32 M. Batinić, *Djelovanje Franjevaca*, 43.

33 ANU BiH, BBAI, M.d. 53, inv. br. 139/VI 54 117, sredinom ševvala 1139. (1 - 10. VI 1727.) f.r.

34 S. Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci*, 414.

35 ANU BiH, BBAI, M.d. 53, inv. br. 139/VI 54 117, sredinom ševvala 1139 (1-10.VI 1727.) f.r.

36 BBAI, Gevet tasnifi askeri 11/2 - d, inv. br. 31468, 19. ševval 1139. (10. VI 1727.); Muvekit, *Istorija Bosne*, 126.

37 M.Nuri paša, *Netayic*, 37.

ugovor.³⁸ Istina, turski historičar Yilmaz Öztuna potpisivanje tog ugovora fikšira na 4. oktobar iste godine.³⁹ Tim ugovorom, pored vraćanja pod sultanovu vlast ranije otetih provincija Sultanije, Zindžara, Tarema i Ebhera, pripojene su i novoosvojene teritorije i gradovi: Kermanšah, Hamedan, pokrajina Sina, Erdelan, Nehavend, Luristan, Merend, Mekri, Meraga, Selmas, Serkan, Hoj, centralni dio Azerbejdžana, Tebriz, Gendže, Karabağ, Revan, Ordubad, Nahdživan, Tiflis, Kiri, Širvan i drugi manji gradovi.⁴⁰

Na potpisivanje mirovnog ugovora dosta je uticao i veliki vezir Damad Ibrahim-paša. Dok su se još vodile borbe, preko svojih diplomata je činio sve da se sklopi mirovni ugovor. Mir je bio njegova glavna preokupacija tokom cijelog dvanaestogodišnjeg vezirovanja. Mirovnim ugovorom sa Persijom iz 1727. godine, Osmansko Carstvo je djelimično nadoknadilo teritorijalne gubitke iz bečkog rata. Teritorije koje je dobilo u ovom ratu, Carstvo je jedino imalo još u vrijeme svoga najvećeg uspona u vrijeme Sulejmana Veličanstvenog.⁴¹

Rat koji je Osmanska Imperija vodila protiv Persije plaćen je velikim ljudskim žrtvama. To se vidi i iz primjera da se 7. aprila 1728. godine iz rata u Bosnu vratilo svega 500 vojnika i oficira.⁴² Zbog zasluga stečenih na bojnopolju, mnogi vojnici i oficiri su bili nagrađeni i dobili veća vojna zvanja. Među njima bili su Ahmed-paša i Rustem-beg Rustempašić. Odlukom Porte početkom 1728. godine⁴³ Ahmed-paša je imenovan vezirom i namjesnikom Bosanskog ejaleta, a sin mu Rustem-beg došao je na očevo mjesto i postao hercegovački sandžakbeg.⁴⁴ Iz porodice Rustempašića je tih mjeseci bio nagrađen još jedan član. Rustem-paša, sin Ali-paše Skopljaka je zbog vojnih zasluga od vlade iz Carigrada bio imenovan beglerbegom Erdebila.⁴⁵

Za buduće događaje, učešće Bosanaca u tursko-persijskom ratu bilo je od velike važnosti. Na samom frontu mnogi oficiri i vojnici stekli su dragocjeno iskustvo koje će kasnije primijeniti u austrijsko-turskom ratu 1737-1739. godine.⁴⁶ Isto tako, zahvaljujući ovom ratu, budući bosanski valija Hekim oğlu Ali-paša, koji je i sam bio jedan od komandanata u ratu protiv Persije, imao je priliku da neposredno vidi hrabrost, ratnu obučenost i snalažljivost oficira i vojnika iz Bosanskog ejaleta. To saznanje mu je bilo od neprocjenjive koristi 1737. godine kada kao bosanski valija donosi važne odluke u od-

38 A. Handžić, "Bosanski namjesnik Hekim oğlu Ali paša", 139; H. Kreševljaković, *Istorija II*, 1238; I.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, 186.

39 Y.Öztuna, *Osmanlı devletleri*, 436. Moguće da se radi i o štamparskoj grešci.

40 I.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, 186; Muvekit, *Istorija Bosne*, 126.

41 J.v.Hammer, *Historija*, 131.

42 N.Lašvanin, *Ljetopis*, 171; S.Bašagić, *Kratka uputa*, 93; H.Kreševljaković, *Istorija II*, 1238; A. Sućeska, *Ajani*, 182.

43 džumada'l ahir 1140. H= 14.I-II.1728.

44 Muvekit, *Istorija Bosne*, 127; S.Bašagić, *Kratka uputa*, 93; isti, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci*, 336, 417.

45 S.Bašagić, *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci*, 417.

46 H.Kreševljaković, *Bitka pod Banjom Lukom*; A.Handžić, "Bosanski namjesnik Hekim oğlu Ali paša"; Muvekit, *Istorija Bosne*; S.Bašagić, *Kratka uputa*.

brani ove najjisturenije provincije evropskog dijela Carstva. Mnogi njegovi ri-zični i na prvi pogled nelogični potezi pokazali su se kasnije vrlo promišljenim, jer su se zasnivali na njegovom mišljenju kojeg je deset godina ranije stekao o Bosancima još kod Hamadana i Isfahana. Imajući sve to u vidu, mogu se razumjeti do sada nedovoljno razjašnjena pitanja u vezi uspješnog vođenja rata na teritoriji Bosanskog ejaleta od 1737. do 1739. godine.

O UČEŠĆU BOSANACA U TURSKO-PERSIJSKOM RATU 1727. GODINE

R e z i m e

Sve do sada pojedini periodi prošlosti Bosne i Hercegovine nisu u dovoljnoj mjeri izučeni. Naročito se to odnosi na vrijeme osmanske uprave, kao što je npr. period između 1718. i 1736. godine. U tom vremenu je bilo više interesantnih događaja koji su imali dalekosežne posljedice. Među takvim zbivanjima je i učešće Bosanaca u tursko-persijskom ratu 1727. godine.

Poslije zaključivanja mirovnog ugovora u Požarevcu 21. jula 1718. godine između Porte s jedne, te Austrije i Mletačke Republike s druge strane, za stanovništvo evropskog dijela Osmanskog Carstva nastupio je relativno dugi period mira. Međutim, sudbina velesila toga vremena, kako je bilo Osmanско Carstvo, nametala je potrebu stalnih ratovanja sa nekim od susjednih zemalja. Splet unutrašnjih i spoljno-političkih okolnosti doveo je 29. juna 1724. godine do izbijanja tursko-persijskog rata. U narednom periodu je osmanska vojska na bojnopolju imala više uspjeha. No, usred čestih i nemilosrdnih borbi izginuo je znatan broj ljudi na obje strane. Zbog toga je početkom 1727. godine iz Carigrada u Bosanski ejalet stiglo naređenje da se za novac prikupi 4.000 nefera kojima će komandovati najsposobniji oficiri ove provincije. Dobiveno naređenje je i pored manjih nesuglasica na vrijeme izvršeno. Na glavno tursko-persijsko ratište kod Hamadana i Isfahana došlo je 5.200 vojnika iz Bosanskog ejaleta kojima su zapovjedali hercegovački i kliški sandžakbezi Ahmed paša i sin mu Rustem beg Rustempašić.

U narednim mjesecima ovi vojnici i njihovi oficiri pokazali su zadivljujuću hrabrost i umješnost ratovanja. To ih je koštalo velikih gubitaka u ljudstvu. Povratak u Bosnu u aprilu 1728. godine dočekao je tek svaki deseti. Ukupno su imali oko 4.700 ljudskih žrtava. Zbog stečenih vojnih zasluga Ahmed paša Rustempašić imenovan je od strane Porte vezirrom i namjesnikom Bosanskog ejaleta, a sin mu Rustem beg, hercegovačkim sandžakbegom.

Učešće Bosanaca u tursko-persijskom ratu imalo je dalekosežne posljedice u budućim događajima. Naročito je to došlo do izražaja u austrijsko-turskom ratu 1736-1739. godine. U tome ratu, koji se na tlu Bosne i Hercegovine vodio od 1737. do 1739. godine, uspješno je njene granice branio tadašnji namjesnik vezir Hekim oglu Ali paša. Ovaj cijenjeni vojskovođa je i sam bio jedan od poznatijih i uspješnijih osmanskih komandanata kod Hamadana i Isfahana gdje je i upoznao vojničku sposobnost i hrabrost Bosa-

nača. Zato je u ratu za odbranu Bosanskog ejaleta i mogao donositi rizične poteze koji su na prvi pogled izgledali i nelogični. Međutim, kasniji događaji su pokazali da su se vezirove odluke zasnivale na vrlo promišljenim osnovama koje je Hekim oglu Ali paša stekao o ljudima Bosne i Hercegovine još u tursko-persijskom ratu 1727. godine.

PARTICIPATION OF BOSNIAN PEOPLE IN TURKISH-PERSIAN WAR, 1727

S u m m a r y

Some periods from the past of Bosnia and Herzegovina have not been studied precisely enough up to now. It relates especially to the period of Ottoman rule, as for example period between 1718 and 1736. This period is known for more interesting events with far-reaching consequences. Among these events is the participation of Bosnian people in Turkish-Persian War in the year 1727.

After the conclusion of the Peace Treaty in Požarevac on the 21st of July 1718, between Turkish Porte from one side and Austria and Venetia from the other side, it began relatively long period of peace for the people in the European part of the Ottoman Empire. However, the destiny of the major powers of that period, as it was Ottoman Empire, forced them on permanent wars with some of the neighboring countries. Turkish-Persian War broke out in June 29th, 1724 as a consequence of the complicated interior and foreign-relations circumstances. In the following period Ottoman army had more success at the battlefield. But because of the frequent and merciless fights both sides suffered a great losses. Therefore, at the beginning of the 1727 the order was sent from Istanbul to the Eyalet of Bosnia that, for the money, 4000 nefers (soldiers) ought to be mobilized under the command of the most prominent officers of that province. The order was carried out on time inspite of some smaller misunderstandings. At the main Turkish-Persian battlefield near Isfahan and Hamadan arrived 5.200 soldiers from the Eyalet of Bosnia, under the command of the Sanjakbeys of Herzegovina and Klis: Ahmed Pasha and his son Rustem Bey Rustempašić.

During the following months these soldiers and their officers demonstrated the amazing courage and skill in fight. But it cost them a great losses. Only each the tenth of them lived to see their return to Bosnia, in April 1728. In whole, they had 4.700 of the dead. On the account of the military merits Ahmed Pasha Rustempašić was appointed by the Porte the Vizier and Regent of Bosnian Eyalet and his son Rustem was appointed the Sanjakbey of Herzegovina.

The participation of Bosnian people in Turkish-Persian War had the far-reaching consequences on the further events. It especially was expressed in Austrian-Turkish War, from 1736-1739. During that war, which lasted in Bosnia from 1737 to 1739, Bosnian borders were successfully defended by Regent

Vizier Hekim oğlu Ali Paşa. This respected military leader had been one of the well known and successful Ottoman commanders in the battles near Isfahan and Hamadan where he had become acquainted with the military capability and the courage of the Bosnian soldiers. That is the reason why, during the War for the defense of Bosnian borders, he dared to make such risky moves which at the first sight seemed to be illogical. However, later events proved that Vizier's decisions had been based on the very thought-out reason, the impression that Hekim-oğlu Ali Paşa had got about the people from Bosnia and Herzegovina during Turkish-Persian War, in 1727.